

**XIZMATLAR SEKTORINING USTUVORLIGI: POSTINDUSTRIAL
IQTISODIYOTNING ASOSIY BELGISI****Rashidov Asilbek Furqat o'gli***KFU Jizzax filiali Iqtisodiyot 1-kurs talabasi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada postindustrial iqtisodiyot jarayonida xizmatlar sektorining o'rnini va ustuvorligi ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Postindustrial davrning asosiy belgilaridan biri sifatida xizmatlar sohasi ishlab chiqarishdan ustun mavqega ega bo'lib, iqtisodiy o'sishning drayveriga aylanadi. Xizmatlar sektori bilim, axborot, innovatsiya va raqamli transformatsiya bilan chambarchas bog'liq bo'lib, jahon iqtisodiyotida yangi paradigmalarining shakllanishiga asos bo'lib xizmat qilmoqda. Maqolada xalqaro nazariy yondashuvlar va amaliy tajribalar hamda O'zbekiston iqtisodiyoti misolida xizmatlar sohasining rivojlanish tendensiyalari chuqur yoritib beriladi. Xizmatlar sektorining rivoji mamlakatning raqobatbardoshligini oshirish, barqaror taraqqiyotga erishish va xalqaro iqtisodiy integratsiyaga samarali kirib borishda muhim omil sifatida qoraladi.

Kalit so'zlar: postindustrial iqtisodiyot, xizmatlar sektori, innovatsiyalar, bilimlar iqtisodiyoti, raqamli transformatsiya, iqtisodiy o'sish, axborot iqtisodiyoti, startaplar, moliya sektori, ta'lim, sog'liqni saqlash, turizm, transport-logistika, konsalting, xalqaro integratsiya, raqobatbardoshlik, barqaror rivojlanish, sun'iy intellekt, elektron tijorat, O'zbekiston.

Kirish: Insoniyat taraqqiyoti davomida iqtisodiyotning turli bosqichlari kuzatilgan bo'lib, har bir bosqich o'ziga xos ishlab chiqarish munosabatlari, ijtimoiy-iqtisodiy tizimlar va ustuvor sohalar bilan ajralib turgan. Agrar jamiyatdan industrial jamiyatga o'tish jarayoni insoniyat tarixida ulkan iqtisodiy va ijtimoiy siljishlarni yuzaga keltirgan bo'lsa, XX asrning ikkinchi yarmidan boshlab rivojlangan mamlakatlarda yangi bosqich – postindustrial iqtisodiyot shakllana boshladi. Postindustrial iqtisodiyotning eng muhim belgilaridan biri xizmatlar sektorining ustuvorligi hisoblanadi. Industrial davrda ishlab chiqarish jarayonlari, sanoat mahsulotlari va moddiy resurslar asosiy iqtisodiy o'sish manbai bo'lgan bo'lsa, postindustrial bosqichda bilim, axborot va xizmatlar markaziy o'ringa chiqmoqda. D. Bellning nazariyasiga ko'ra, postindustrial jamiyatda xizmatlar sohasi yalpi ichki mahsulotning eng katta qismini tashkil etib, ishlab chiqarish sohalaridan ustunlikka ega bo'ladi. Bu esa nafaqat iqtisodiy strukturaning o'zgarishini, balki butun jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy paradigmasini yangilashga olib kelmoqda.

Xizmatlar sektori deganda, insonlarning moddiy ehtiyojlarini qondirishdan tashqari, bilim, axborot, ta'lim, sog'liqni saqlash, moliyaviy xizmatlar, transport-

logistika, turizm va boshqa nomoddiy sohalardagi faoliyatlar tushuniladi. Bugungi kunda rivojlangan mamlakatlarda xizmatlar sohasi yalpi ichki mahsulotning 65–75 foizini tashkil etadi. Bu ko‘rsatkich industrial davrdagi sanoat mahsulotlariga qaratilgan ulushning kamayib, xizmatlar ulushi ortganidan dalolat beradi. Postindustrial iqtisodiyot sharoitida xizmatlar sohasi nafaqat iqtisodiy faoliyatni kengaytiradi, balki innovatsion rivojlanish, raqobatbardoshlikni ta‘minlash, jamiyatda yuqori malakali inson kapitalini shakllantirishga ham xizmat qiladi.

O‘zbekiston uchun ham xizmatlar sektorining rivojlanishi strategik ahamiyatga ega. Mamlakatimizda oxirgi yillarda raqamli transformatsiya, bank-moliya tizimini isloh qilish, turizmni rivojlantirish, elektron tijoratni kengaytirish bo‘yicha qator chora-tadbirlar amalga oshirildi. Natijada xizmatlar sohasi yalpi ichki mahsulotdagi ulushi muntazam ravishda ortib bormoqda. Bu esa O‘zbekistonning global iqtisodiy tizimga samarali integratsiyalashuvi, raqobatbardoshligini oshirish va barqaror taraqqiyot yo‘lida muhim omil bo‘lib xizmat qilmoqda. Ushbu maqolada xizmatlar sektorining nazariy asoslari, xalqaro iqtisodiyotdagi o‘rni va O‘zbekiston misolida rivojlanish tendensiyalari ilmiy tahlil qilinadi.

Asosiy qism: Postindustrial iqtisodiyotning nazariy asoslari, D. Bell va P. Drucker kabi olimlarning qarashlari xizmatlar sektorining yetakchi rolini ochib beradi. Postindustrial davrda bilim va axborot ishlab chiqarishning asosiy resursiga aylangan. Shu bois xizmatlar sohasi moddiy ishlab chiqarishdan ustun bo‘lib, iqtisodiy rivojlanishda yetakchi bo‘lib bormoqda. Rivojlangan mamlakatlar tajribasi ko‘rsatadiki, xizmatlar sohasi nafaqat ichki talabni qondiradi, balki eksport salohiyatini kengaytirib, iqtisodiyotning diversifikatsiyasiga hissa qo‘shadi.

Xalqaro miqyosda xizmatlar sektori global savdoning 25 foizidan ortig‘ini tashkil etadi. IT-xizmatlar, moliyaviy xizmatlar, logistika va turizm eng tez rivojlanayotgan tarmoqlar hisoblanadi. AQSHda xizmatlar sohasi yalpi ichki mahsulotning 75 foizidan ortig‘ini egallaydi, Yevropa Ittifoqida esa 70 foizdan yuqori. Janubiy Koreya va Yaponiya kabi Osiyo mamlakatlari innovatsion xizmatlar orqali iqtisodiy yuksalishga erishgan. Ularning tajribasi shuni ko‘rsatadiki, xizmatlar sohasi texnologik innovatsiyalarni rag‘batlantirishda, inson kapitalini rivojlantirishda va xalqaro bozorda raqobatbardoshlikni oshirishda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

O‘zbekiston sharoitida xizmatlar sektori hali to‘liq salohiyatini namoyon qilmagan bo‘lsa-da, oxirgi yillarda bu yo‘nalishda sezilarli o‘sish kuzatilmoqda. Xususan, transport-logistika xizmatlari, turizm, axborot texnologiyalari va elektron tijorat jadal rivojlanmoqda. Mamlakatimizda 2020-yilda qabul qilingan “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi xizmatlar sektorini raqamlashtirish, innovatsion xizmatlar joriy etish va startaplarni qo‘llab-quvvatlashni o‘z oldiga maqsad qilib qo‘ygan. Natijada, xizmatlar sektori YAIMdagi ulushi 40 foizdan ortdi va yil sayin ortib bormoqda.

Xizmatlar sektorining ustuvorligi nafaqat iqtisodiy o'sishni ta'minlaydi, balki jamiyatda ijtimoiy barqarorlikni ham mustahkamlaydi. Sog'liqni saqlash, ta'lim va madaniyat sohalarining rivojlanishi inson kapitalini oshiradi, bu esa uzoq muddatli iqtisodiy taraqqiyotning asosi hisoblanadi. Shuningdek, xizmatlar sohasi yuqori malakali mutaxassislarni talab qilgani uchun mehnat bozorida yangi imkoniyatlarni yaratadi. Innovatsion xizmatlar, xususan, sun'iy intellekt, biotexnologiya va katta ma'lumotlar (Big Data) asosida shakllanayotgan xizmat turlari iqtisodiyotda yangi paradigmalarning yuzaga kelishiga sabab bo'lmoqda.

Bundan tashqari, xizmatlar sektori eksport salohiyatiga ham ega. O'zbekiston IT-xizmatlar eksportini kengaytirish, mintaqaviy logistika markaziga aylanish, turizm salohiyatini to'liq ishga solish orqali xizmatlar eksportidan katta daromad olishi mumkin. Xalqaro tajribadan kelib chiqib aytish mumkinki, xizmatlar sohasi iqtisodiyotning boshqa tarmoqlarini ham rivojlantirishga xizmat qiladi. Masalan, transport-logistika ishlab chiqarishni qo'llab-quvvatlash, moliyaviy xizmatlar investitsiyalarni jalb qilishga yordam beradi.

Shunday qilib, xizmatlar sektori postindustrial iqtisodiyotning asosiy belgisi sifatida mamlakatning innovatsion rivojlanish yo'lida hal qiluvchi rol o'ynaydi. O'zbekiston uchun xizmatlar sektorini modernizatsiya qilish, raqamlashtirish va xalqaro integratsiyaga yo'naltirish eng dolzarb vazifalardan biri bo'lib qolmoqda.

Xulosa: Xizmatlar sektorining ustuvorligi postindustrial iqtisodiyotning asosiy belgisi ekanligi shubhasiz. Xizmatlar sohasi nafaqat iqtisodiy o'sish va barqaror rivojlanishni ta'minlaydi, balki jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotini yangi bosqichga olib chiqadi. Rivojlangan mamlakatlar tajribasi ko'rsatadiki, xizmatlar sohasi innovatsiyalarni rag'batlantiruvchi, inson kapitalini rivojlantiruvchi va xalqaro integratsiyani kuchaytiruvchi eng muhim omil hisoblanadi. O'zbekiston sharoitida ham xizmatlar sektorini rivojlantirish milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirish, global iqtisodiy tizimga samarali integratsiyalashuv va barqaror taraqqiyotga erishish yo'lida muhim strategik yo'nalishdir. Shu bois, xizmatlar sohasi rivojini jadallashtirish, innovatsion xizmatlarni keng joriy etish va raqamli transformatsiyani chuqurlashtirish orqali O'zbekiston postindustrial bosqichning barcha imkoniyatlarini to'liq amalga oshira oladi.

Adabiyotlar

1. Bell D. The Coming of Post-Industrial Society. Basic Books, 1973.
2. Drucker P. Innovation and Entrepreneurship. Harper Business, 1985.
3. World Bank. World Development Indicators. 2024.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi to'g'risidagi farmoni.
5. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlari.